

КОМУНИКАЦИСКИ КОМПЕТЕНЦИИ НА ПЕДАГОГОТ

Љубомир Јовановски ¹, Снежана Мирасчиева ²¹Дипломиран педагог, Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип²Факултет за образовни науки, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штипljubomir.142250@ugd.edu.mksnezana.mirascieva@ugd.edu.mk

Апстракт. Комуникациските компетенции на педагогот претставуваат суштински елемент за успешно реализирање на воспитно-образовниот процес. Овој труд ги истражува теоретските основи на комуникацијата, нејзините видови, структура и функции во педагошкиот контекст. Посебно внимание се посветува на улогата на емпатијата, мотивацијата и интеракцијата како клучни фактори за ефективна комуникација. Преку емпириско истражување спроведено во основно училиште, се анализираат перцепциите на наставниците за комуникацијата со педагогот и се укажува на потребите за понатамошно унапредување на оваа соработка. Трудот нуди практични препораки за развој на комуникациските компетенции кај педагозите и наставниците.

Клучни зборови: комуникациски компетенции, педагог, наставници, емпатија, мотивација, интеракција.

THE COMMUNICATION COMPETENCIES OF THE PEDAGOGUE

Ljubomir Jovanovski ¹, Snezana Mirascieva ²¹Graduate Pedagogy, Faculty of Educational Sciences, Goce Delchev University – Stipljubomir.142250@ugd.edu.mk²Faculty of Educational Sciences, Goce Delchev University – Stipsnezana.mirascieva@ugd.edu.mk

Abstract. The communication competencies of the pedagogue represent an essential element for the successful implementation of the educational process. This paper explores the theoretical foundations of communication, its types, structure, and functions within the pedagogical context. Special attention is given to the role of empathy, motivation, and interaction as key factors for effective communication. Through empirical research conducted in a primary school, teachers' perceptions of communication with the pedagogue are analyzed, highlighting the need for further improvement of this collaboration. The paper offers practical recommendations for developing communication competencies among pedagogues and teachers.

Keywords: communication competencies, pedagogue, teachers, empathy, motivation, interaction

Вовед

Комуникацијата претставува основен процес во воспитно-образовниот процес, овозможувајќи пренос на знаење, вредности и емоции. Во современото образование, педагогот не е само пренесувач на информации, туку и градител на односи, мотиватор и медијатор. Неговите комуникациски компетенции директно влијаат на климата во училиштето, мотивацијата на учениците и квалитетот на наставата. Според Dinić (1978), комуникацијата е „процес на пренесување и размена на информации, идеи, ставови и чувства помеѓу двајца или повеќе учесници со цел да се постигне разбирање и ефективна интеракција“. Во педагошкиот контекст, оваа дефиниција добива дополнителна димензија, бидејќи комуникацијата не е само средство за пренос на знаење, туку и алатка за градење на личноста на ученикот. Целта на овој труд е да ги анализира комуникациските компетенции на педагогот како клучен фактор во унапредување на воспитно-образовниот процес. Трудот ќе ги

разгледа теоретските основи на комуникацијата, видовите комуникација во образование, клучните комуникациски компетенции, како и предизвиците и бариерите со кои се соочуваат педагозите во нивната секојдневна пракса.

Дополнително, преку емпириско истражување спроведено во основно училиште, ќе се анализираат перцепциите на наставниците за комуникацијата со педагогот и ќе се дадат препораки за унапредување на оваа соработка.

Теориски основи на комуникацијата

Поим, структура и видови комуникација

Комуникацијата како поим претставува комплексен и мултидимензионален феномен кој различни науки го дефинираат со различни нагласи, но суштината останува иста — пренос и размена на информации, идеи и чувства помеѓу поединци или групи. Според Dinić (1978), комуникацијата е „систематски процес на пренесување на пораки, каде што испраќачот преку одреден канал го пренесува своето сознание или порака до приемникот, при што двајцата учесници во комуникацијата се активни“.

Shannon и Weaver (1949) ја разгледуваат комуникацијата како процес кој вклучува пет основни елементи: извор, порака, канал, приемник и цел. Овој модел нагласува технички аспект, но истовремено се покажува како основа за разбирање на можните пречки или „шум“ коишто можат да го нарушат процесот.

Watzlawick et al. (1967) ја прошируваат оваа дефиниција, посочувајќи дека комуникацијата не е само пренос на информации, туку и процес на создавање на значења и интеракција која има психолошки и социјални димензии.

Структурата на комуникацијата, според различните автори, се состои од следниве основни компоненти:

- **Испраќач (комуникатор):** лицето или субјектот кој иницира и испраќа порака. Во образовниот процес ова најчесто е педагогот, наставникот или воспитувачот.
- **Порака:** информацијата, идејата, емоцијата или мислата која се пренесува.
- **Канал:** медиумот преку кој се пренесува пораката (говорен јазик, невербална комуникација, писмена форма, дигитални медиуми).
- **Приемник (комуникант):** субјектот кој ја прима пораката и ја интерпретира.
- **Повратна информација:** реакцијата или одговорот на приемникот која овозможува корекција и усовршување на комуникацијата.
- **Контекст:** условите и средината во која се одвива комуникацијата (физички, социјален, културен контекст).

Мирасчиева (2007) истакнува дека во педагошката комуникација овие елементи се дополнително облагородени со потребата за емпатија, мотивација и адаптација на пораката според индивидуалните карактеристики на учениците.

Видови комуникација во образованието

Во образовниот процес се присутни различни форми на комуникација, секоја со своја специфична функција и значење. Класификацијата на видовите комуникација помага во подобро разбирање на начинот на кој педагогот треба да го прилагоди својот стил на изразување.

Според содржината и начин на пренос:

- Вербална комуникација: пренос на пораката преку говор или пишан текст. Ова е најчесто користена форма во образованието, каде што наставникот и ученикот разменуваат идеи и информации.
- Невербална комуникација: вклучува мимика, гестови, телесен јазик, тон на глас и други невербални знаци коишто често ја надополнуваат или понекогаш и ја заменуваат вербалната порака (Watzlawick et al., 1967).

Според бројот на учесници:

- Интерперсонална комуникација: двонасочна размена на пораки помеѓу двајца или мал број учесници. Во образовниот процес ова е најчеста форма и овозможува индивидуализиран пристап.
- Групна комуникација: вклучува повеќе учесници и има карактеристики на колективен дијалог. Наставата и групните дискусии се пример за ова.
- Масовна комуникација: пренос на пораки од еден извор до голем број луѓе преку медиуми како телевизија, радио или интернет (Reardon, 1998).

Според насоката на движење на информацијата:

- Еднонасочна комуникација: кога пораката се пренесува од изворот кон приемникот без повратна информација (на пример, предавање).
- Двонасочна комуникација: кога се овозможува повратна информација, што го прави процесот интерактивен и ефективен (Garber, 2008).

Според односот помеѓу комуникантите:

- Авторитарна комуникација: доминантна од страна на еден комуникатор, кој има моќ и контрола врз пораката и процесот (Шушник, 1971).
- Демократска комуникација: врз основа на еднаквост, соработка и почитување на мислењата на сите учесници.

Според стиловите на комуникацискиот акт:

- Агресивна комуникација: изразување со доминација, контрола и наметнување.
- Пасивна комуникација: избегнување на изразување и задржување на ставови.
- Пасивно-агресивна комуникација: индиректна и манипулативна форма.
- Асертивна комуникација: јасно и отворено изразување со почитување на другите (Garber, 2008).

Според местото на одвивање:

- Посредна комуникација: преку медиум (писма, е-пошта, телефонија).
- Непосредна комуникација: лице в лице, каде што е можно полна вербална и невербална интеракција.

Телекомуникацијата во современата технологиска ера добива посебно значење, овозможувајќи интеракција на далечина, што го менува традиционалниот концепт на образовна комуникација (Мирасчиева, 2007).

Функции на педагошката комуникација

Педагошката комуникација има повеќе функции кои се испреплетуваат и надополнуваат една со друга:

- Информативна функција: пренесување на знаења и информации.
- Регулативна функција: организирање и контролирање на воспитно-образовниот процес преку насочување и мотивирање на учениците.
- Експресивна функција: изразување на чувства и афективни состојби.
- Интерактивна функција: овозможување на меѓучовечка интеракција, создавање на поволна комуникациска клима (Watzlawick et al.,1967).
- Вредносна функција: формирање на морални и социјални вредности.

Мирасчиева (2007) нагласува дека успешната педагошка комуникација овозможува развој на самосвест и критичко мислење кај учениците.

Клучни комуникациски компетенции на педагогот

Дефинирање на комуникациските компетенции

Комуникациските компетенции претставуваат комбинација од знаења, вештини и ставови кои му овозможуваат на педагогот ефективна интеракција со ученици, родители и колеги. Тие вклучуваат активно слушање, невербално изразување, асертивност и прилагодување на пораката според контекстот.

Според Hargie (2011), тие се состојат од три компоненти:

- Когнитивна – познавање на комуникациските процеси;
- Бихевиорална – примена на соодветни техники;
- Афективна – емпатија, емоционална интелигенција и респонзивност.

Таквиот педагог гради дијалог, ги препознава потребите на учениците и создава позитивна атмосфера.

Клучни комуникациски вештини

За да биде компетентен, педагогот треба да владее со:

- Активно слушање – разбирање на содржината и емоциите зад зборовите (Hargie, 2011).
- Емпатична комуникација – препознавање и соодветен одговор на чувствата (Goleman, 2006).
- Асертивност – јасно изразување ставови и очекувања без агресија (Kanter, 2005).
- Јасност и концизност – едноставни и разбирливи пораки за избегнување недоразбирања.
- Флексибилност – прилагодување на возраста и контекстот на учениците.
- Обратна врска – конструктивен фидбек кој поттикнува мотивација (Hughes, 2010).

Емпириско истражување

Методологија

За потребите на овој труд беше спроведено истражување во Основното училиште „Крсте Петков Мисирков“ - Оризари, Кочани. Целта на истражувањето беше да се испита природата на комуникацијата помеѓу стручниот соработник - педагог и наставниците, како и да се идентификуваат силните страни и областите каде што е потребно унапредување на комуникациските процеси во воспитно-образовната практика.

Учесници во истражувањето:

Во училиштето се вработени вкупно 38 наставници, од кои 33 активно учествуваа во анкетното истражување, што претставува висока стапка на одзив (86,8%).

Наставниците се распоредени како што следи:

- 5 наставници имаат повеќе од 20 години работно искуство;
- 12 наставници имаат 11 до 20 години искуство;
- 11 наставници се со 5 до 10 години искуство;
- 5 наставници имаат помалку од 5 години искуство.

Во поглед на професионалниот профил:

- 10 наставници се одделенска настава (I–V одделение),
- 21 наставник е предметна настава (VI–IX одделение),
- 2 воспитувачи работат во прво одделение.

Инструмент за истражување:

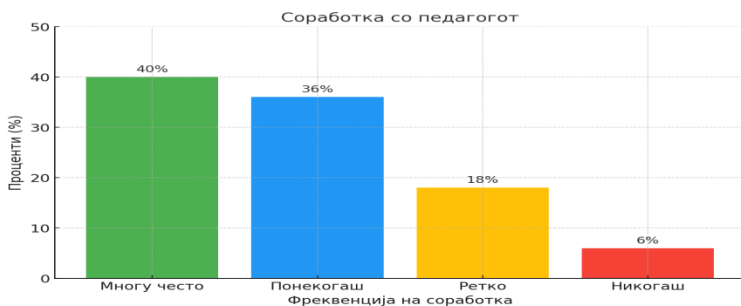
Користена е структурирана анкета со затворени и отворени прашања, составена од четири дела:

1. Општи информации
2. Соработка и комуникација
3. Поддршка и стручна помош
4. Генерална оценка и предлози

Резултати и анализа

Табела 1: Соработка со педагогот

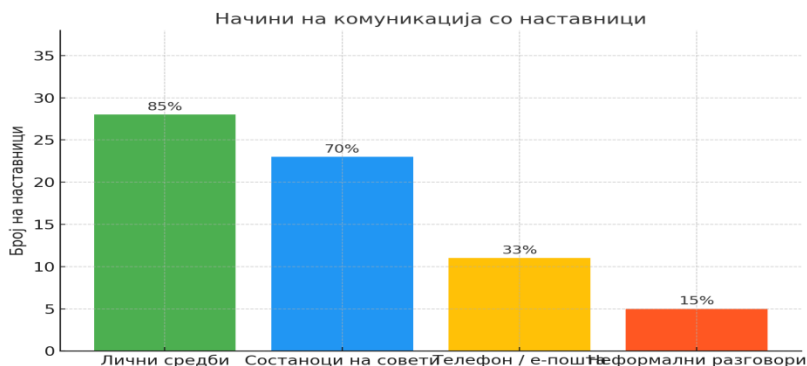
Соработка	Број на наставници	Проценти
Многу често	13	40%
Понекогаш	12	36%
Ретко	6	18%
Никогаш	2	6%

Овие податоци покажуваат дека значителен дел од наставниците имаат редовна комуникација со педагогот, но сепак постои простор за унапредување кај една третина од вработените каде интеракцијата е ретка или отсуствува. Особено загрижувачко е што двајца наставници изјавиле дека никогаш не соработувале со педагогот, што укажува на потребата од проактивен пристап за воспоставување односи и информирање за улогата на стручниот соработник.

Табела 2: Начини на комуникација

Начин на комуникација	Број на наставници	Проценти
Лична средба	28	85%
Состаноци на совети	23	70%
Телефон / е-пошта	11	33%
Неформални разговори	5	15%

Ова покажува дека личен контакт останува доминантен начин на комуникација, што е позитивен индикатор за квалитетна, директна интеракција. Сепак, треба да се размислува и за проширување на користењето на електронски и дигитални алатки за комуникација, особено во услови на ограничено време или онлајн средини.

Табела 3: Оценка на отвореноста на педагогот

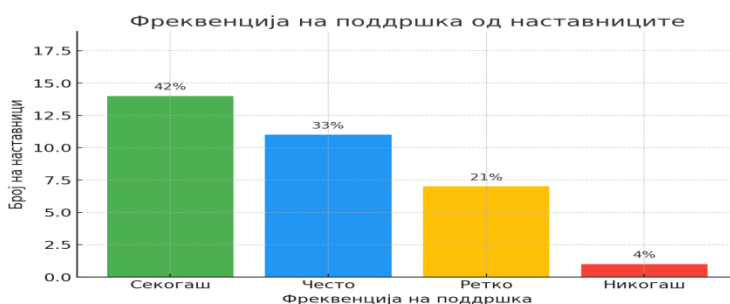
Оценка	Број на наставници	Процент
Одлична	18	55%
Добра	10	30%
Задоволителна	4	12%
Незадоволителна	1	3%

Овие резултати укажуваат на генерално позитивна перцепција за пристапот на педагогот. Меѓутоа, постоењето на одреден процент кој има умерено или ниско задоволство сигнализира дека понекогаш комуникацијата може да биде недоволно структурирана, нејасна или неефективна.

Табела 4: Поддршка при решавање на ученички проблеми

Фреквенција на поддршка	Број на наставници	Проценти
Секогаш	14	42%
Често	11	33%
Ретко	7	21%
Никогаш	1	4%

Најголем дел од наставниците ја препознаваат улогата на педагогот како поддржувач во решавање на специфични проблеми кај учениците. Сепак, 25% одговориле дека ретко или никогаш не добиваат помош, што упатува на потреба за поголема видливост и достапност на педагогот во секојдневната пракса.

Предлози и препораки од наставниците

Во отворените одговори, наставниците го предложија следново:

- Организирање на редовни месечни состаноци со педагогот;
- Вклучување на педагогот во разработка на индивидуални планови за ученици со тешкотии;
- Поголема интеракција преку работилници за социјални и емоционални вештини;
- Потреба од повратна информација по интервенции и активности иницирани од страна на педагогот;
- Воспоставување електронски систем за комуникација и следење на случаи.

Дискусија

Резултатите од истражувањето јасно покажуваат дека комуникацијата помеѓу наставниците и педагогот е генерално стабилна и конструктивна, но има потреба од систематизирање, структурирање и продлабочување на односите. Наставниците сакаат да чувствуваат дека педагогот не е административна или споредна фигура, туку активен партнер во наставниот и воспитниот процес.

Постојат јасни очекувања за зголемена комуникациска видливост, иницијативност и прецизна поддршка при решавање на проблеми кај учениците. Ова е во согласност со наодите на Мирасчиева (2007), која нагласува дека успешната педагошка комуникација се базира на интерактивност, прилагодување кон индивидуалните потреби и развој на култура на дијалог.

Потребно е училиштето да ја засили институционалната рамка на соработка преку дефинирани канали на комуникација, редовни координации и документација на резултатите од заедничката работа. Само преку доследна, инклузивна и професионална комуникација помеѓу педагогот и наставниците може да се обезбеди функционален воспитно-образовен процес кој одговара на потребите на учениците и заедницата.

Препораки за унапредување на комуникациските компетенции

Врз основа на теоретските истражувања и емпириските наоди, се предлагаат следниве препораки за унапредување на комуникациските компетенции кај педагозите:

- Формално образование и обука
- Институционални промени
- Личен развој.

Заклучок

Комуникациските компетенции на педагогот не се само технички алатки, туку клучна компонента на неговиот професионален и етички профил. Како што покажуваат истражувањата и теориите на Shannon & Weaver, Watzlawick, Reardon, Мирасчиева и други, ефективната комуникација во наставата претставува синтеза на знаење, искуство, емоционална интелигенција и вредносна ориентација.

Педагогот не е само пренесувач на информации, туку и градител на односи, медијатор, советник и модел за комуникациско однесување. За да ги постигне своите цели, тој мора да развие високо ниво на комуникациска писменост, да препознае и надмине комуникациски бариери, да биде флексибилен и отворен кон различни стилови на учење и комуникација.

Како што Мирасчиева (2007) нагласува: „Комуникацијата е нераскинлив дел од воспитанието и образованието, таа е неговата душа“. Само преку неа е можно да се изградат автентични односи, да се пренесат вредности, знаења и животни вештини и да се оствари основната цел на образованието – целосно развиена личност подготвена за социјален живот.

Заклучокот е јасен: Комуникацијата е сржта на педагогијата и затоа нејзиното изучување, практикување и негување мора да биде приоритет и кај идните и кај активните педагози.

Користена литература

Canter, L. (2005). *Assertive Discipline: Positive Behavior Management for Today's Classroom*, Solution Tree. Đinić, E. (1978). *Nauka o komuniciranju*. Beograd: Savremena administracija.

- ЕУ платформа за наставничка едукација. (2021). *Компетенции за 21-от век – Комуникација, Критичко размислување, Креативност*. Брисел. Garber, P. R. (2008). *50 Communications Activities, Icebreakers, and Exercises*. HRD Press, Inc.
- Goleman, D. (2006). *Social Intelligence: The New Science of Human Relationships*. Bantam.
- Крстевска, Е. (2018). *Педагошка комуникација во современото училиште*. Скопје: Филозофски факултет.
- Мирасчиева, С. (2007). *Комуникацијата меѓу наставникот и ученикот во основното училиште*. Штип: Педагошки факултет „Гоце Делчев“.
- Мирасчиева, С. (2022). *Педагошка комуникација*. Штип: Универзитет „Гоце Делчев“. Достапна на: https://elib.ugd.edu.mk/pdf/pdf_ss9s/6c6a75626f6d69722e313432323530ju.pdf
- Министерство за образование и наука (МОН). (2022). *Стратегија за инклузивно образование 2022–2026*. Скопје.
- Мултикултурно образование: Концепти и методи – Прирачник, Тетово, (2018). Достапно на: <https://cbcloja.org.mk/wp-content/uploads/2019/02/Multikulturno-Obrazovanie-MKD-.pdf>
- Петров, С. (2014). „Комуникација во образованието – предизвици и можности“. *Педагошки зборник*, бр. 7.
- Рот, Н. (1982). *Знакови и значења*. Београд: НОЛИТ.
- Shannon, C. E., & Weaver, W. (1949). *The Mathematical Theory of Communication*. Urbana: University of Illinois Press.
- Watzlawick, P., Bavelas, J. B., & Jackson, D. D. (1967). *Pragmatics of Human Communication*. New York: W. W. Norton & Company.
- Шушник, Ѓ. (1971). *Отпори критичком мишљењу*. Београд: Савремена администрација.